

ОСОБЛИВОСТІ КОНСОЛІДАЦІЇ УКРАЇНСТВА В УМОВАХ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ ТА ЗРОСТАННЯ ЗОВНІШНІХ ЗАГРОЗ

УДК 811.161

Олена Газізова

Загрози національній безпеці у сфері ідентичності етнічних груп Криму на початку XXI століття

У статті зроблено аналіз специфіки формування ідентичності етнічних груп Автономної Республіки Крим, особливу увагу акцентовано на мовно-культурній та соціальній самоідентифікації мешканців півострова на початку XXI століття з огляду на загрози національній безпеці, прояві сепаратизму, тенденції до дезінтеграції та втрати державного суверенітету.

Ключові слова: національна ідентичність, етнічна ідентичність, єдина політична нація, культурна самоідентифікація, етнічні групи Криму.

Elena Gazizova

Endanger to National Safety in the Sphere of Identity of the Crimea Ethnic Groups at the Beginning of the XXI century

The article analyzes the specifics of the formation of ethnic identity of the Autonomous Republic of Crimea, special attention is paid to linguistic and cultural as well as social identity of the inhabitants of the peninsula in the early twentieth century because of the threat to national security, the manifestations of separatism and disintegration tendencies and loss of national sovereignty.

In order to develop a strategy aimed at preserving national identity in the conditions of globalization challenges for Ukrainian state and society must focus on creating a single cultural space as a major factor in consolidating national idea formation and development of Ukrainian statehood.

One national identity creates only identifying the scope, while a set of ethnic, cultural and regional identities is original for every individual and separate communities. Thus, the Ukrainian national identity is the "ideal type", which, on the basis of common interests and values ought to be individual and communal identity in society. National interests that lie in maintaining the integrity of the state and its strengthening and consolidation of society necessitate common to most communicative society foundations.

Key words: National Identity, Ethnic Identity, One Political Nation, Cultural Self-Identification, Ethnic Groups in Crimea.

Динамічні зміни у складі населення Кримського півострова, сукупність взаємопов'язаних етнічних сегментів, характер та інтенсивність політичних і етнічних процесів вирізняють Крим як етнорегіон України. На ґрунті місцевої специфіки тут знаходять концентрований вияв етнополітичні фактори. Серед них на перше місце слід винести насильницьку депортацію кримськотатарського народу та інших етнічних груп і їхнє повернення та облаштування на рідних землях, інтеграцію в українське суспільство. Суттєвим фактором суспільно-політичного життя АРК є й мовна орієнтація мешканців Криму, що обумовлюється їхнім геополітичним вибором. Тут досить сильні проросійські настрої, мовне протистояння. Все це, обтяжене обмеженими фінансовими і матеріально-технічними ресурсами держави, створює сприятливі умови етнічної мобілізації населення Криму. Тож виявлення специфіки взаємонаслідків попереднього розвитку та нових сучасних явищ у цьому регіоні України особливо актуальне для української гуманітаристики, надто ж з огляду на загрози національній безпеці у сфері ідентичності етнічних груп Криму на початку XXI ст.

На початку XXI ст. зусилля наявних наукових інституцій НАН України зосередилися на підготовці фундаментальної історії кримськотатарського народу та повноцінної етнополітичної історії поліетнічного Криму. Детально ця проблема розробляється в Інституті політичних та етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України. Зокрема, в 2005 р. була

опублікована монографія «Крим в етнонаціональному вимірі». У ній дана проблема розглядається в контексті загальних трансформацій, що їх зазнали Україна і Крим упродовж XX – початку XXI ст. Аналізуються етнополітичні процеси, соціально-економічний стан та культурно-освітній розвиток етнічних громад в Криму та їхній вплив на суспільно-політичне становище [11].

Поділяємо точку зору О. Калакури стосовно того, що набутий досвід актуалізує ряд невирішених завдань етнополітики, зокрема, досягнення міжетнічної гармонії та етнокультурної рівноваги на півострові, забезпечення реального права представників українського етносу на освіту державною мовою, власне, саме поширення української мови як державної в кримському соціумі, створення умов депортованим і малим етнічним групам на вільний національний та культурно-освітній розвиток тощо [11, с. 476].

Проблема етнокультурних процесів у Криму кінця XX – поч. XXI ст. перебуває в центрі уваги таких дослідників: П. Вольвача, В. Лукашенка, С. Кочерги. У своїх статтях П. Вольвач піднімає питання про розвиток української культури, мови та освіти в Криму, наголошуючи на значенні україномовної освіти для становлення справжнього громадянина України, відповідального представника української нації. Інтерес для дослідження представляє стаття В. Крисаченка «Етнополітика у незалежній Україні: стан та стратегічні орієнтири [12]», в якій зазначається, що етико-моральною стратегією постає

відповідальність українського етносу за збереження і розвиток регіональних (діалектів) мов національних меншин, їхньої культурної самобутності, оскільки в умовах його політико-правового і демографічного домінування в країні може виникати спокуса чи тенденція приведення у стан вторинності цих меншин з подальшою елімінацією їхніх етнокультурних особливостей. Внесок у формування нового, об'єктивного уявлення про історію Криму і народів, які здавна населяють його, зробила праця В. Сергійчука [19]. Серед праць, що стали помітним внеском у наукове осмислення специфіки та тенденцій етнополітичного розвитку Криму стала монографія В. Котигоренка [9]. Для нашого дослідження є цінним те, що її автор аналізує історичне коріння, причини і чинники колізій у динаміці суспільних відносин в автономії, пов'язаних з особливостями формування сучасної етнотемографічної структури населення півострова. Проблема соціальної адаптації та інтеграції репатріантів і політичними орієнтаціями їхньої еліти, передовсім лідерів Меджлису кримськотатарського народу, відносинами між різними етнічними сегментами кримського загалу та їхніми громадськими організаціями, між структурами центральної влади та органами влади й місцевого самоврядування АРК.

Спільною ознакою праць з історії Криму, опублікованих в умовах незалежності України, є намагання їхніх авторів розглядати етнополітичні та етноконфесійні процеси в регіоні крізь призму становлення національної ідентичності кримчан, а отже, й їхньої орієнтації чи на Україну, чи на Росію, чи на якусь іншу силу. Саме цим і пояснюються підходи авторів до висвітлення як давньої, так і новітньої історії Криму, їх намагання «вписати» Крим у тло української історії або ж навпаки. У цьому зв'язку заслуговують на увагу монографія Ю. Зінченка «Кримські татари. Історичний нарис» (К., 1998) та праця В. Чумака «Україна і Крим: спільність історичної долі» (К., 1993).

Концепція етнічності як основи національної ідентичності покладена нами в основу дослідження у вивченні процесу становлення національної ідентичності українців, яке розглядається в історичному контексті. Адже політична, етнічна, національна, мовна, релігійна та інша самоідентифікація громадян України надто строката, що значно уповільнює процес формування української політичної нації. Спричиняється це і відчуттям розриву історичного часу, розламом історичної самосвідомості, в той же час, історична пам'ять – важливіший фактор поєднання минулого і сучасного, осмисленого вибору майбутнього. В. Головка вважає, що національна ідентичність є поєднанням етнічної і політичної ідентичностей [6]. Праці сучасних українських дослідників Л. Нагорної [15], В. Піскун [18] та інших, які вивчають цю проблему в історичному контексті, називаючи етнічну ідентичність основою ідентичності національної.

Конструювання національної безпекової системи потребує комплексного підходу. Для нейтралізації наявних викликів і загроз недостатньо покладатися тільки на передові досягнення військово-оборонного комплексу чи пришвидшені темпи зростання внутрішнього валового продукту.

Безпека держави залежить ще й від стану згуртованості суспільства, поширюваних у його середовищі ідейних уподобань, ціннісних орієнтацій, вболівання громадян за долю власної країни, способів самопрезентації відповідної національної спільноти у світовому просторі, нарешті, від її піддатливості впливам суміжних духовно-культурних ландшафтів [3, с. 6]. Як зазначає Зигмунт Бауман, необхідно, щоб суверенітет держави в законодавчій і виконавчій сферах опирався на «триногу» військового, економічного й культурного суверенітету; інакше кажучи, на контроль держави над ресурсами, які раніше належали роздробленим центрам соціальної влади, але тепер були зібрані до купи заради збереження самого інституту держави й підтримки встановленого нею порядку. Здатність до ефективного встановлення порядку була б немыслима без здатності ефективно захищати територію держави від загрози з боку інших моделей порядку, як зовнішньої, так і внутрішньої; здатності «зводити баланс» у народному господарстві й здатності до мобілізації культурних ресурсів, достатніх для підтримання ідентичності та своєрідності держави через своєрідну ідентичність її підданих [2, с. 51].

Кризовий стан національної ідентичності в Україні констатується більшістю вітчизняних дослідників процесів націєстановлення, що пов'язується із загостренням суспільно-політичної ситуації в країні, а також із невизначеністю пріоритетів і орієнтирів національного розвитку. Відсутність сформованої спільної ідентичності, яка б поєднувала більшість громадян, не лише суттєво сповільнює поступальний розвиток українського суспільства, але й створює або критично посилює низку загроз національній безпеці країни. Взаємозалежність між силою і привабливістю спільної ідентичності та рівнем захищеності національних інтересів і цінностей пов'язана з тим, що саме спільна ідентичність є основою буття спільнот, зокрема, і народу (політичної нації) – суверенна у демократичній країні. Реалізація народного суверенітету ефективна лише тоді, коли висока суб'єктивна цінність ідентифікації з народом для членів цієї спільноти дозволяє погоджуватися на обмеження у реалізації важливих для них особистих, групових та корпоративних інтересів, неминучі при політичному врегулюванні існуючих у соціумі суперечностей та проблем.

У східних регіонах України та Криму бракує етнічної свідомості, відповідно це тісно корелюється з відсутністю громадянської свідомості, тобто належності до етносу українського, а, отже, – до спільного громадянства спільної держави. І цього бракує не просто в свідомості етнічних росіян. Це результат сильнішої і більш вкоріненої радянської спадщини. У людини, яку ми називали «совком» відсутні, як правило, обидва компоненти.

Питання національної ідентичності складне та багатовимірне і потребує серйозної як державної, так і громадської, інформаційної та інших видів діяльності. Одним з головних інструментів, який визначає національну ідентичність, є українська мова та культура.

За роки незалежності у Криму значно змінилися як етнічний склад населення, так і його

культурні орієнтири. Помітно змінився мовно-етнічний склад населення Криму. За даними Всеукраїнського перепису населення України 2001 р., в Автономній Республіці Крим проживало 24,3 % українців, 58,3% – росіян, 17,4 % – представників інших національностей (у т. ч. кримські татари – 12,1%, білоруси – 1,5%, татари – 0,5%) [8]. Значна кількість представників «великих» і «малих» етнічних груп Криму настільки русифіковані, що це наклало свій відбиток на мовній самоідентифікації. «Такі рецидиви тоталітарного мислення, світосприйняття залишаються головною перепорою як національного відродження, так і вільного культурно-освітнього розвитку кожної етнічної групи автономії. Полілінгвізм, двомовність – знання і спілкування державною мовою та мовою більшості оточуючого населення загалом вважається явищем закономірним, природним, але мовне поглинання малих етнічних груп, нав'язування мови спілкування як рідної веде до розмивання їх ідентичності. Якщо б процеси продовжували розвиватися в цьому ключі, то наступним кроком після втрати мовної ідентифікації могла б стати етнічна» [1, с. 5].

За рідною мовою населення Криму розподіляється так: українську як рідну визнають 10,1 % населення, російську – 77,0%, інші мови як рідні – 12,9 % (у тому числі кримськотатарську – 11,4%) [1, с. 5]. Статистичні дані красномовно підтвердженні у «Зверненні голови Керченського міського товариства «Просвіти» ім. Т. Г. Шевченка З. Ковалюка до всіх рівнів влади від 06.07.1999 р. У ньому зазначалося: «Українці на теренах Криму, які навіть за офіційними даними складають біля 700 тис. чоловік, і досі напередодні 8 річниці незалежності України в значній мірі не мають можливості реалізувати свої національні та громадянські права і перебувають у стані упослідженої національної меншини» [7].

На початку ХХІ ст. російську мову в Криму назвали рідною 99,7% росіян і 59% українців, українську ж – лише 40% українців. Найбільша частка населення з рідною російською мовою в Україні характерна для Севастополя – 90,6% і найменша – з українською – 6,8% [12, с. 65]. Загалом, ситуацію на початку 2000-х рр. у Криму характеризували в цілому як стабільну. Однак мовна ідентичність суттєво змінилася у перше десятиліття нового століття. За даними 2008 р. переважна більшість (81,3%) кримчан визнають рідною російську мову (проти 60,1% тих, хто вважав себе етнічним росіянином); кримськотатарську – 9,4% (проти 9,1%); українську – лише 6,4% (проти 24,9%) [1, с. 5].

Особливістю регіонів Криму (58% етнічні росіяни) і Донбасу (росіяни складають близько 40% громадян) є те, що Крим із Севастополем і області Донбасу належать до тих чотирьох регіонів України, де вже за роки незалежності відчутно (на 6,5% у Донецькій області і 4,9% у Луганській) зменшилась частка осіб, що вважають рідною мовою українську. У Криму частка осіб, для яких українська бодай на словах є рідною, впала з 13,7% до 10,1% [18]. Подібна тенденція зачепила практично всі райони й населені пункти Криму та Донбасу. В усіх названих регіонах триває інтенсивна русифікація українців та усіх без винятку етнічних меншин [13, с. 66]. При цьому кримських татар, караїмів, кримчаків та гагаузів вважають етнічними групами з невизначеним

статусом. Треба зазначити, що групування складових етнічної будови людності України відбувається за різними ознаками (етнічне самовизначення, рідна мова, політично-правовий статус тощо) чи за їх комбінацією, але вони повинні бути названі й зрозумілі і тому, хто робить групування, і тому, хто читає його результати.

Варто зазначити, що мовна ідентичність кримчан не збігається з їхнім національно-етнічним самовизначенням, насамперед, це стосується українців і росіян. Серед тих жителів Криму, для кого рідною є українська мова, вільно володіють нею 86,2 % [12, с. 66]. Серед тих, хто вважає рідною мовою російську, більша половина (53,8%) або вільно володіють українською (22,2%), або розуміють її і можуть розмовляти (31,6%). Абсолютно не володіють українською мовою – 11,1% [13, с. 66]. Голова підкомітету Комітету Верховної Ради України з питань прав людини національних меншин і міжнародних відносин Ю. Гнаткевич переконаний, що «мовна політика в Криму має орієнтуватися на володіння високоосвіченою частиною кримського населення не лише російською мовою, але й на активне володіння (вміння висловлюватись чи писати) державною українською мовою» [1, с. 75].

У 2008 р. за даними центру О. Разумкова російську мову назвали рідною абсолютна більшість (95,7%) росіян, переважна більшість (76,7%) українців і досить значима частина (9,1%) кримських татар [1, с. 5]. Кримськотатарську мову визнають рідною (86,5%) кримських татар, а також невеликі частки українців (2,2%) та росіян (0,9 %) [1, с. 5]. Українська мова є рідною для 17,9% українців і незначних часток кримських татар (2,5) та росіян (2,1%) [1, с. 5].

Абсолютна більшість представників усіх національно-етнічних груп (97% росіян, 91,5% українців, 79,9% кримських татар) вільно володіють російською мовою [1, с. 5]. Українською – відносна більшість (43,9 %) українців, 20% росіян, 16,2% кримських татар [1, с. 5]. Зовсім не володіють українською мовою 6,7% українців, 12% росіян, 18,9% кримських татар [1, с. 5]. Кримськотатарською мовою вільно володіють (87,3%) кримських татар, натомість абсолютна більшість росіян (93,6%) та українців (85,8%) не володіють зовсім [1, с. 5]. Однак 12,9% українців і 5,5% росіян тією чи іншою мірою її розуміють, можуть нею розмовляти відповідно – 7,1% і 2,3% [1, с. 5]. Отже, дані переконливо свідчать, що роль мови міжнародного спілкування в Криму відіграє не українська державна мова, а мова найбільшої національно-етнічної групи – російська.

Ю. Гнаткевич висловлює стурбованість з приводу того, що «багато українців, які живуть на теренах південної і східної України та у Криму втрачають уже в умовах самостійної України свою національну ідентичність, національно розмагнічуються, стають космополітами і манкуртами» [1, с. 75]. Політик стверджує, що «зароджується переконання, що місцева влада свідомо спрямовує свою політику на подальшу русифікацію українців Сходу й Півдня України. Це змушує нас розробляти плани захисту українців від «розукраїнювання» [1, с. 75]. На думку президента аналітичного центру «Відкрита політика» І. Жданова,

«протягом 2004-2008 рр. в Автономії відбулася консервація суспільних негативних антиукраїнських настроїв» [1, с. 77]. Підтвердженням слів аналітика є те, що кримські телебачення та радіостанції транслюють переважно російськомовні програми, які часто мають антиукраїнську спрямованість. Проте результати досліджень свідчать, що 81% респондентів особисто не стикалися з проявами насильницької українізації, однак вони вірять, що це відбувається.

Так само як в мовному середовищі кримчан домінує російська мова, так у суспільній свідомості переважає російська культурна традиція. Її прихильниками позиціонує себе понад половина (55,5%) жителів Криму. 14,6% вважають себе послідовниками радянської культурної традиції, до української відносять себе 8,6% до татарської 8,3% [1, с. 5].

Однією з головних проблем кримських татар М. Джемільов називає загрозу втрати національної ідентичності й асиміляцію. «Кримськотатарська мова на кримському півострові має бути однією з офіційних мов. У силу історичних обставин, що склалися на півострові, мова російськомовної більшості (регіонів) теж має мати статус» [1, с. 5], – зазначив лідер Меджлісу.

За національною ознакою до російської культурної традиції відносить себе переважна більшість 69,9% росіян і відносна більшість (43,5%) українців [1, с. 5]. До української традиції віднесли себе дещо більше п'ятої частини (21,6%) українців і по 4% росіян і кримських татар [1, с. 5]. На думку Ю. Гнаткевича, «це свідчить про те, що значна частина українського етносу в Криму при спокійному спогляданні чи потурання місцевої чи центральної влади втрачає свою національну ідентичність та орієнтується на іншу національну культуру» [1, с. 75]. У 2006 р. переважна більшість (74%) жителів Криму сприймали Україну як свою Батьківщину, не сприймали – 22,2% [1, с. 7]. До 2008 р. позиції кримчан змінилися – Україну як Батьківщину сприймають 40,1% жителів автономії, не сприймають 32,9% [1, с. 7]. У ставленні до України як Батьківщини між національно-етнічними та конфесійно-церковними групами спостерігаються значні відмінності. Так, сприймають Україну як Батьківщину 51,9% українців, 44,5% кримських татар і 34,4% росіян. Росіяни єдина національно-етнічна група, де переважають ті, хто не сприймає Україну як Батьківщину (36,3%) [1, с. 7].

Для переважної більшості (68,3%) кримчан наявність громадянства України є питанням суто практичним і не викликає ні позитивних, ні негативних почуттів. Другу позицію посіло ставлення до українського громадянства як до обтяжливої необхідності, пов'язаної з неможливістю змінити країну проживання (цю позицію відзначили 13% жителів Криму). І нарешті, лише незначна частка (10,3%) кримчан пишаються тим, що вони громадянами України [1, с. 8].

Для гармонійного співіснування різних ідентичностей треба було б збалансувати цей процес, взявши до уваги його головні складові. Це могло б стати необхідною передумовою і головним напрямом стратегії держави в галузі міжетнічних відносин. З метою вироблення стратегії, спрямованої

на збереження національної ідентичності в умовах глобалізаційних викликів, українська держава і суспільство повинні зосередити свою увагу на створенні єдиного культурного простору як одного з найважливіших консолідуючих чинників у справі формування національної ідеї та розбудови української державності.

Єдина національна ідентичність створює лише ідентифікаційні рамки, тоді як набір етнічних, культурних, регіональних ідентичностей є оригінальним для кожного індивіда та окремої спільноти. Таким чином, українська національна ідентичність є «ідеальним типом», до якого, на підставі спільних інтересів і цінностей, мають тяжіти індивідуальні та спільнотні ідентичності в суспільстві. Національні інтереси, що полягають у збереженні цілісності держави та її зміцненні, консолідації суспільства, зумовлюють необхідність єдиної для більшості суспільства комунікативної основи.

Визрівання цілісної національної ідентичності, яка б об'єднувала більшість громадян України, не заперечує існування окремих етнічних, культурних, регіональних ідентичностей, які, відповідно до національних інтересів України, мали б бути інтегрованими у загальноукраїнський ідентифікаційний контекст. При цьому українська національна ідентичність не є тотожною українській етнічній ідентичності, оскільки є результатом взаємодії водночас громадянсько-політичних і етнокультурних чинників, а також через те, що українська національна ідентичність акцентує насамперед на державно-політичному та громадянському, а не етнічному чинникові. Однак, з поширенням української національної ідентичності не повинні дискримінуватися етнічні культури й мови етнічних спільнот, для яких мають бути гарантовані всі умови для їхнього збереження й відтворення. Через асиміляцію (яка сутнісно відмінна від міжетнічної інтеграції у межах політичної нації) збіднюється етнокультурна структура України, що може викликати міжетнічне напруження; також відбувається звуження унікального культурного, історичного досвіду, який здатні надавати українському суспільству представники етнічних спільнот України.

Поділяємо точку зору І. Лосева, який стверджує, що «Київ немає жодної стратегії щодо Криму. Досі кримське українство (500 тисяч осіб із двох мільйонів кримчан), що могло б стати потужною про-київською силою перебуває в абсолютно занедбаному стані забутої діаспори, маючи аж шість українських шкіл проти шестисот російських, не маючи впливових державницьких місцевих ЗМІ, змушене виживати в умовах цілодобового впливу українофобських інформаційних структур, позбавлене реального права отримати середню і вищу освіту рідною українською мовою. Не має Київ ніякої стратегії відносно кримськотатарського народу, проукраїнська позиція абсолютної більшості якого значною мірою забезпечила міцність української присутності в Криму Сьогодні Автономна Республіка Крим є фактично російською національною автономією в Україні, де національно-культурні інтереси кримських татар і українців майже не представлені» [14]. І хоча це інформація станом на 2008 р., на жаль, вона була актуальною і на початок

2014 року, оскільки національно-культурні інтереси українців та кримських татар за роки незалежності України фактично ігнорувалися українською владою, в той час як проросійські настрої посилювались.

Отже, проблеми, які висувала автономія в етнополітичному ключі на початку ХХІ ст. близькі та подібні до тих, що й у південно-східному регіоні країни, але з ще більшим загостренням, враховуючи, що більшість населення автономії становлять етнічні росіяни. Зокрема, в автономії гострим залишалося «мовне питання»; впливи «російського чинника» завдяки чорноморському флоту, який базувався у Севастополі. На розвиток етнополітичної ситуації в регіоні впливають також питання облаштування та інтеграції кримських татар в українське суспільство. Та чимало інших чинників, які є досить важливими та актуальними і потребують більш детального й глибокого вивчення.

Недостатній рівень спільної ідентичності на рівні країни значно посилює загрозу сепаратизму. Перш за все, можливе зростання важливості регіональних ідентичностей, на основі яких здатні сформуватися потужні ірредентиські рухи. Крім того, слабкість загальнонаціональної ідентичності призводить до зростання привабливості для представників етнічних групи, що компактно проживають у прикордонних регіонах України, ідентифікації себе з сусідніми державами. Відповідні настрої активно експлуатуються окремими зарубіжними структурами, зокрема, і спеціальними службами для діяльності, що суперечить національним інтересам України, створюють умови для можливого висунення територіальних претензій до нашої держави у майбутньому. Наявність чіткого регіонального характеру ціннісно-світоглядного розшарування українського суспільства приводить до постійного використання у політичній боротьбі тем автономізації чи навіть виходу зі складу України тих чи інших територій. Хоча відповідні заяви носили переважно епатажний та ситуативний характер, у суспільному дискурсі поступово посилювалося уявлення про об'єктивно обумовлений національно-ідентифікаційний розкол країни на «дві України» та про бажаність виключення з її складу окремих регіонів (у залежності від світоглядних преференцій західних або навпаки південно-східних) [9].

За умов відсутності ефективної реалізації державної політики, спрямованої на нейтралізацію згаданих загроз, існує висока ймовірність, що розвиток відповідних суспільних процесів за негативним сценарієм призведе до втрати суверенітету держави. Це може відбуватися через критичне зниження ефективності функціонування політичної системи, викликане внутрішніми конфліктами, через що вона не здатна буде належним чином реагувати на виклики і загрози. Іншим варіантом може стати зростання спільної ідентифікації громадян з іншими суспільствами та їхніми політичними інститутами, безпосереднє втручання у внутрішні справи та нав'язування спільних ідентифікацій з боку інших суб'єктів міжнародних відносин, кінцевим наслідком яких стане територіальна дезінтеграція країни [9].

Таким чином, виклики національній безпеці у сфері ідентичності етнічних груп Криму знаходилися у полі зору української гуманітаристики на початку

ХХІ ст., провідні науковці висловлювали негативні етнополітичні тенденції, викликані бездіяльністю органів державної влади, що підсилювали загрози дезінтеграції та втрати державного суверенітету, і врешті стали домінуючими причинами анексії півострова.

1. АР Крим: люди, проблеми, перспективи / Національна безпека й оборона. – 2008. – № 10. – 88 с.
2. Бауман Зигмунт. Глобалізація. Наслідки для людини і суспільства / Зигмунт Бауман. – К.: Вид-дім «Києво-Могилянська академія», 2008. – 109 с.
3. Виклики та загрози гуманітарній безпеці Української держави: зб. наук.-експ. мат-лів / за заг. ред. С.І. Здіорука. – К.: НІСД, 2015. – 104 с.
4. Вольвач П. Українська провесін Криму (Політична і громадська публіцистика) / П. В. Вольвач. – Кримський Незалежний центр політичних дослідників і журналістів; Комітет з моніторингу свободи преси в Криму; Кримська філія Наукового Товариства ім. Т. Шевченка; Видавництво «Доля». – Сімферополь, 2008. – 359 с.
5. Гнаткевич Ю. Українська мова в Україні має виконувати об'єднавчу роль / Ю.Гнаткевич // Національна безпека й оборона. – 2008. – № 10. – С. 75.
6. Головка В.В. Ідентичність як метафора: шлях від психології до історіографії / В. В. Головка // Український історичний журнал, 2002. – № 3. – С. 24–33.
7. Державний архів в Автономній Республіці Крим. – Ф. Р-4973. – Оп. 1. – Спр. 524. – Арк. 192.
8. Державний комітет статистики України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>.
9. Концептуальні засади безпекової політики у сфері національної ідентичності та міжетнічних відносин в Україні // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://old.niss.gov.ua/Table/30092010/0930_dop.pdf
10. Котигоренко В. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні: політологічний концепт / В.О. Котигоренко. – К. – 2004. – 722 с.
11. Крим в етнополітичному вимірі / Редкол.: І. Курас (голова). Авт. кол.: М. Панчук (керівник), Г. Бекірова, В. Ганкевич та ін. – К., 2005. – 533 с.
12. Крисаченко В. Етнополітика у незалежній Україні: стан та стратегічні орієнтири / В.С. Крисаченко // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 1(2). – С. 89–94.
13. Курінний О. Мовно-культурний конфлікт України: регіональний аспект / О. Курінний // Українознавство. – 2007. – № 4 – С. 64-68.
14. Лосєв Ігор. Крим легендарний і реальний. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/1197250.html>
15. Нагорна Л. Національна ідентичність: український феномен в історичній ретроспективі / Л. Нагорна // Розбудова держави, 1997. – №7/8. – С. 47-55.
16. Національна ідентичність в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://usim4.eukrainians.net/ua/archive/2009/novyny13_8s.htm
17. Палій Г. Становлення єдиної національної ідентичності в Україні / Г. Палій // Політичний менеджмент. – 2005. – № 2 (11). – С. 41.
18. Піскун В. М. Про взаємини української держави та українців, що проживали на теренах

колишньої Російської імперії (1917–1918 pp.) / В. М. Піскун // Вісник Київського університету імені Тараса Шевченка. Серія: Українознавство. — Вип. II. — К.: Інститут українознавства, 1997. — С. 139–149.

19. Сергійчук В. Український Крим / В. Сергійчук — К.: Українська Видавнича Спілка, 2001. — 303 с.

20. Тульський М. Итоги переписи 2001 года на Украине / М. Тульський // Демоскоп Weekly. — 2003. — № 113–114.

УДК 140.8

Ольга Гойман

Позитивний міф як спосіб консолідації українства

У статті розглядаються взаємопов'язані процеси зміни міфологічного простору, а саме: міфологізація, деміфологізація та реміфологізація, які останнім часом відбуваються у свідомості українців і соціально-культурному просторі України. Зокрема, подається авторська інтерпретація зазначених понять. Наголошується, що Революція Гідності сприяла започаткуванню так званої «низової» народної міфології, тобто народженню позитивних, як правило, героїчних, міфів у свідомості українських громадян. Акцентується увага на значенні Революції Гідності та «нової» міфології не лише для процесів самовизначення і самоідентифікації української нації, але й для звільнення від тоталітарної радянської міфології та ідеології, що суттєво перешкоджають розбудові демократичної держави.

Пропонуються ефективні, на думку автора, методи де- та реміфологізації соціально-культурного простору України. Стверджується, що сучасний позитивний міф, який виник у масовій свідомості українства на тлі зовнішньої загрози та тривалої інформаційної війни, допоможе не лише об'єднати українство, але й перемогти агресора.

Ключові слова: консолідація, масова свідомість, міфологізація, деміфологізація, реміфологізація, позитивний міф.

Olga Goyman

Positive Myth as a Way to Consolidation of Ukrainians

In this article we touch upon the processes of changes in the medium where myth making takes place. These processes are interrelated. Myth making, demythologization and subsequent myth making take place in social and cultural medium of Ukraine, and thus in the minds of Ukrainians. The author presents her interpretation of the notions mentioned above. Apart from that the paper states that the Revolution of Dignity triggered the so called folk myth making, i.e. the emergence of positive and, as a rule, heroic myths in the minds of the people. The author emphasizes special role and meaning of the Revolution of Dignity and a 'new' mythology not only for self-identification and self-determination of the Ukrainians as a nation but for removal of totalitarian Soviet mythology which hinders developing a democratic state.

The author proposes effective methods of demythologization and subsequent myth making within social and cultural medium of Ukraine. The article states that modern positive myth which emerged in mass consciousness of Ukrainian people under continuous external threat and information war will help not only to consolidate Ukrainians but also to fight the aggressor.

Keywords: Consolidation, Mass Consciousness, Myth Making, Demythologization, Subsequent Myth Making, Positive Myth.

Актуальність теми даної статті обумовлена негативними наслідками тривалої політики денационалізації української нації і необхідністю дослідити трансформацію міфологічного простору з огляду на розв'язану «гібридну» війну та зростання зовнішньої загрози суверенітету України. Тому саме позитивна міфологія, народжена у масовій свідомості українства, може стати одним із потужних засобів перемоги в інформаційній війні та консолідації нації за безпосередньої державної підтримки.

Постановка проблеми. Міфологізація супроводжує людство протягом усього його існування. Сьогодні небезпідставно до найбільш ефективних, дієвих і непомітних способів «корегування» масової свідомості відноситься запровадження міфологізації, деміфологізації та реміфологізації. Ці процеси переважно протікають паралельно та є універсальними для будь-якої епохи. Так, наприклад, усі держави, що володіли українськими територіями, впродовж століть використовували міфологізацію свідомості українців з метою денационалізації та знищення історичної пам'яті. Негативні наслідки цього процесу українське суспільство відчуває і сьогодні.

Нині Україна перебуває у критичному періоді свого історичного розвитку, який ознаменувався Революцією Гідності, анексією Кримського півострова і так званою «гібридною» війною, що триває на

Донбасі. При цьому в нашому соціумі відбуваються важливі процеси ідентифікації, ціннісно-культурних змін, формування якісно нової нації, а також міфологізація, деміфологізація і реміфологізація українського соціально-культурного простору. Наразі свідомість українців сповнена шкідливими міфами, ідеологемами, міфологемами, що робить нас більш вразливими до впливу інформаційної війни (яка є невід'ємною частиною гібридної). Тому нагальним питанням сьогодення є деміфологізація, тобто заміна негативних міфів позитивними, створення власної національної міфології, та запровадження реміфологізації.

Мета дослідження. Показати ефективність деміфологізації та позитивної міфології у процесах розбудови демократичної української держави, об'єднанні нації та боротьбі із зовнішнім ворогом України.

Наукова новизна полягає у визначенні способів де- та реміфологізації для даного періоду розвитку України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ті чи інші питання, пов'язані з міфологією у соціально-культурному просторі України, архетипами, консолідацією та ідентичністю, сучасною інформаційною війною досліджують С. Грабовський, О. Донченко, Ю. Романенко, М. Попович, Г. Почепцов, Н. Яковенко та ін.